

Μ. Ζ. Κοπιδάκης
Άλκαῖος καὶ Ὀράτιος στὸν Ψηλορείτη

Πρώτη ἔκδοση, Ἀθήνα 2012

Παραγωγή:
Τυπογραφικὸ ἐργαστήρι «Δῶμος»

Κύκλος ὁμιλιῶν «Ἡ Ἑλλάς καὶ ἡ Δύση»
Πρόγραμμα MEGARON PLUS
Συμπαράγωγή: Ε.Μ.Ε.Ι.Σ., Κ.Ι.Κ.Π.Ε., Ὄργανισμὸς Μεγάλου Μουσικῆς
Ἀθηνῶν

Μ. Ζ. Κοπιδάκης

Άλκαϊος και Όρατιος στον Ψηλορείτη

ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

ΤΗ ΝΥΧΤΑ τῆς 26ης Ἀπριλίου τοῦ 1944 ὁ ταγματάρχης Patrick Leigh Fermor καὶ ὁ λοχαγὸς William Stanley Moss ἐπικεφαλῆς μιᾶς ὁμάδας ἀπὸ ψυχωμένους Κρηῖτες πολεμιστὲς ἀπήγαγαν τὸν ὑποστράτηγο Heinrich Kreipe ἀπὸ τῆ βίλα Ἀριάδνη ὅπου διέμενε. Μετὰ ἀπὸ περιπετειώδη περιπλάνηση στὸν Ψῆλορείτη καὶ μόνο χάρις στῆ βοήθεια ποὺ προσέφεραν στὴν ὁμάδα τῶν ἀπαγωγέων δεκάδες πατριωτῶν καὶ χωριά ὀλοκληρα, ἡ ἐπιχείρηση ὀλοκληρώθηκε ἐπιτυχῶς. Ὁ Κράιπε φυγαδεύτηκε τὴν 14η Μαΐου στῆ Μέση Ἀνατολή. Ὁ Λη Φέρμορ, γνωστὸς στοὺς ἀντιστασιακοὺς κύκλους ὡς Καπετὰν Μιχάλης, ἀν καὶ μετὰ τὸν πόλεμο ἐξελίχθηκε σὲ διάσημο συγγραφέα, δὲν θέλησε ἀπὸ μετριοφροσύνη νὰ συγγράψει ἓνα βιβλίο γιὰ αὐτὴν τὴν ἀνδραγαθία. Τὸ 1969 ὠστόσο, κατὰ παράκληση τοῦ Αὐτοκρατορικοῦ Πολεμικοῦ Μουσείου, κατέθεσε μία προσωπικὴ ἀφήγηση μὲ τὸν τίτλο «Ἀπαγάγοντας ἓνα στρατηγὸ» («Abducting a General»). Ἀποσπάσματα τῆς συναρπαστικῆς αὐτῆς ἀφήγησης μετέφρασε ὁ Στέφανος Χελιδόνης καὶ δημοσίευσε στὴν ἐφημερίδα *Ἡ Καθημερινή* (26 Ιουνίου 2011) ἓνα ἀπόσπασμα:

Δύο μέρες ἀργότερα, καθὼς δὲν ὑπῆρχαν ἀρκετὰ καλύμματα, ὁ Μπίλλυ, ὁ στρατηγὸς κι ἐγὼ καταλήξαμε, ὄχι γιὰ τελευταία φορά, νὰ κοιμόμαστε καὶ οἱ τρεῖς μας κάτω ἀπὸ τὴν ἴδια κουβέρτα, μὲ τὸν Μανώλη στῆ μία πλευρὰ καὶ τὸν Γιώργη στὴν ἄλλη, νὰ περιποιοῦνται τὰ Marlin τους καὶ νὰ κοιμοῦνται μὲ βάρδιες. Ξυπνήσαμε στὰ βράχια, ἀκριβῶς τῆ στιγμῆ ποὺ μιὰ ἐκτυφλωτικὴ αὐγὴ ξημέρωνε πάνω ἀπὸ τὴν κορυφογραμμὴ τοῦ

Ὅρους ἴδῃ, τὸ ὁποῖο ἐπὶ δύο μέρες πασχίζαμε νὰ διασχίσουμε.
Καὶ οἱ τρεῖς μας καπνίζαμε ξαπλωμένοι χωρὶς νὰ μιλάμε, ὅταν
ὁ στρατηγός, μιλώντας πιὸ πολὺ στὸν ἑαυτό του, εἶπε ἀργά:

Vides ut alta stet nive candidum

Soracte...

Ἦμουν τυχερός. Εἶναι ἡ πρώτη γραμμὴ μιᾶς ἀπὸ τὶς λίγες
ὠδὲς τοῦ Ὁρατίου πού ξέρω ἀπέξω (Ad Thaliarchum). Ἄρχισα νὰ
ἀπαγγέλλω ἀπὸ ἐκεῖ πού εἶχε σταματήσει:

... Nec iam sustineant onus

Silvae laborantes, geluque

Flumina constiterint acuto.

Καὶ συνέχισα, μὲ τὶς πέντε στροφές πού εἶχαν ἀπομείνει, μέ-
χρι τὸ τέλος.

Τὰ γαλάζια μάτια τοῦ στρατηγοῦ σταμάτησαν νὰ κοιτοῦν τὴ
βουνοκορφὴ καὶ στράφηκαν στὰ δικά μου –καὶ ὅταν τελείωσα,
μετὰ ἀπὸ μιὰ μακρὰ σιωπὴ, εἶπε: «Ach so, Herr Major!». Ἦταν
πολὺ παράξενο. «Ja, Herr General». Λὲς καί, γιὰ μιὰ παρατετα-
μένη στιγμὴ, ὁ πόλεμος εἶχε πάψει νὰ ὑπάρχει. Εἴχαμε πιεῖ καὶ
οἱ δύο ἀπὸ τὶς ἴδιες πηγές πρὶν ἀπὸ πολὺ καιρὸ· καὶ τὰ πράγματα
μεταξὺ μας θὰ ἦταν διαφορετικὰ γιὰ τὸ ὑπόλοιπο τοῦ χρόνου μας
μαζί.

Ἄς ἀφήσουμε τὸν ἄγγλο ταγματάρχη καὶ τὸν γερμανὸ στρα-
τηγὸ νὰ σχολιάζουν τὴν ὠδὴ κι ἄς μεταφερθοῦμε στὴν ἀρχαία
Ἑλλάδα ἀναζητώντας τὴν πηγὴ ἀπὸ ὅπου ἄντλησε τὴν
ἐμπνευσή του ὁ Ὁράτιος. Τὸν 7ο αἰῶνα π.Χ. ἡ Λέσβος спа-
ρασσόταν ἀπὸ ἐμφύλιες διαμάχες ἀνάμεσα στοὺς παλαιούς
ἀριστοκράτες καὶ τοὺς τυράννους πού ἦταν καὶ αὐτοὶ ἀριστο-
κράτες ἀλλὰ ἔχοντας κερδίσει τὴν εὐνοια τοῦ ἀπλοῦ λαοῦ
εἶχαν σφετερισθεῖ τὴν ἐξουσία. Ὁ λυρικός ποιητὴς Ἄλκαϊος,
λίγο νεότερος ἀπὸ τὴ Σαπφώ, δὲν ἦταν ἀσφαλῶς ὁ τύπος τοῦ
ἀτρόμητου πολεμιστῆ, ἀλλὰ μὲ τὰ δημεγεργετικά ποιήματά του,

τὰ στασιαστικά, ὑπερاناπλήρωνε τὴν ἔλλειψη πολεμικῆς ἀρετῆς. Δικὴ τοῦ ἐπίνοια ἦταν ἡ ἀλληγορία τοῦ «πλοίου τῆς πολιτείας» ποῦ ἐπιβίωσε ὡς τίς ἡμέρες μας στὴ λογοτεχνία, στὴν πολιτικὴ φιλοσοφία καὶ στὶς γελοιογραφίες. Ἡ ἐδαφικὴ ἐπικράτεια συμπύσσεται στὴν εἰκόνα ἐνὸς πλοίου ποῦ κλυδωνίζεται πάνω στὴν τρικυμισμένη θάλασσα. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ κράτους ἐμφανίζεται ὡς κυβερνήτης, οἱ ἀξιωματοῦχοι ὡς πελαγωμένοι ναῦτες, ὁ λαὸς ὡς περίφοβοι ἐπιβάτες. Οἱ ἄνεμοι ποῦ κανεὶς δὲν ἀντιλαμβάνεται ἀπὸ ποῦ φυσοῦν εἶναι βέβαια κατὰ περίπτωσι οἱ ἐσωτερικὲς ἔριδες, οἱ προαιώνιοι τοῦ ἔθνους ἐχθροὶ ἢ οἱ διεθνεῖς ἀγορές. Ὁ ἐπικρεμᾶμενος κίνδυνος φαίνεται κοινὸς γιὰ ὄλους, πλούσιους καὶ πτωχοὺς, νέους καὶ γέροντες, ἀθῶους καὶ ἐνόχους.

«Μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἐταίρους εἶναι σὰν νὰ μὴν ζῶ», ὁμολογεῖ σὲ ἓνα τοῦ στίχο ὁ Ἄλκαϊος. Οἱ ἐταῖροι ἦταν οἱ ὁμόφρονες, οἱ ὁμοϊδεάτες, οἱ πολιτικοὶ τοῦ σύντροφου, ποῦ συγκεντρώνονταν γιὰ νὰ συνωμοτήσουν, νὰ ἀναλύσουν τὴν κατάστασι καὶ νὰ πιοῦν κρασί. Ἡ οἰνοποσία, τὴν ὁποία εἶχε ἀπαγορεύσει διὰ νόμου ὁ αἰσυμνήτης Πιπτακὸς στὴ Λέσβο, ἐθεωρεῖτο ἀντιστασιακὴ πράξι.

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ στασιαστικὰ ποιήματα ὅπου ἐξυμνοῦσε ἀρματωσιές, πολέμου ταραχὲς καὶ ἀνδραγαθήματα, ὁ Ἄλκαϊος συνέθεσε καὶ συμποτικά, ὅπου ἐγκωμιάζε τὸ δῶρο τοῦ Διονύσου, ποῦ φέρνει γλυκιὰ ζάλη καὶ πνίγει τοὺς καῦμοὺς στὰ ρεύματα τῆς λήθης. Καμιὰ φορὰ καὶ τὰ δύο εἶδη ἀσμάτων συνδυάζονται, ὅπως στὸ περιλάλητο: «Βάλτε νὰ πιοῦμε! Πέθανε ὁ τύραννος Μύρσιλος!». Σὲ ἓνα συμποτικὸ τοῦ τραγοῦδι ζωγραφίζει τὴν ἀπόλυτη εὐδαιμονία:

Ὅταν πετιέτα ὁ ἀνθὸς τοῦ γαῖδουράγκαθου καὶ τὸ ὀξύφωνο τζιτζίκι σοῦ παίρνει τὰ αὐτιά, νά, ἦρθε τὸ καλοκαιράκι ἀπὸ τίς

τέσσερεις ἢ πιὸ ἐξουθενωτικὴ ἐποχὴ. Τετράπαχες οἱ αἴγες, στὴν πιὸ γλυκιὰ του ὥρα τὸ κρασί. Φλογίζονται ἀπὸ τοὺς πόθους οἱ γυναῖκες, οἱ ἄντρες ὅμως εἶναι ἀνήμεροι γιατί ὁ σκύλος τοῦ οὐρανοῦ, τὸ ἄστρο Σείριος μὲ τὰ σκυλόδοντά του στὰ γόνατα καὶ στὸ κεφάλι τοὺς χτυπᾷ. Ἔ, τότε πιὰ πήγαινε κάθισε στὴ σκιὰ ἐνὸς βράχου καὶ νὰ ἔχεις δίπλα σου κρασί, ξυνόχοντρο καὶ κρέας ἀπὸ ἐρίφιο ἢ θηλυκὸ μοσχάρι. Νὰ κάθῃσαι λοιπὸν στὴν παχιά σκιὰ καὶ νὰ φυσᾷ τὸ πρόσωπό σου ὁ Ζέφυρος δροσερός.

Σὲ ὀρισμένα ἀπὸ αὐτὰ τὰ ποιήματα τῆς τάβλας καὶ τοῦ κρασιοῦ ὁ Ἄλκαϊος γνωμολογεῖ γιὰ τὸν ἔρωτα, τὴ ζωὴ, τὴν ἀνθρώπινη μοίρα, καὶ βέβαια γιὰ τὸ κρασί, ἐπὶ παραδείγματι: «Ὁ μεθυσμένος λέει πάντα τὴν ἀλήθεια», «Τὸ κρασί εἶναι ὁ καθρέπτης τῆς ψυχῆς», «Πιές νὰ ξεχάσεις, μὲ στεναχώριες δὲν θὰ δεῖς προκοπή».

Σὲ ὅλες λοιπὸν τὶς ἐποχὲς τὸ κρασί κάνει καλὸ, ἀλλὰ τὸ χειμῶνα ἰδίως εἶναι ἀπαραίτητο. Λέει λοιπὸν ὁ ποιητὴς (ἀπ. 157 L.G.S.):

Βρέχει ὁ θεός. Σταμνιά ἀπὸ τὸν οὐρανὸ χύνονται τὰ νερά, πάγωσαν καὶ τὰ ποτάμια... Νίκησε τὸ χειμῶνα ἀνάβοντας μὲ κούτσουρα φωτιά πάνω στὴν παρασιά. Ἄπλόχερα ρίχνε στὸν κρατήρα γλυκόπιστο κρασί, καὶ κάτω ἀπὸ τὸ κεφάλι σου βάλε ἕνα μαξιλάρι μαλακὸ.

Τὸ ποίημα γιὰ τὸν χειμῶνα μᾶς παραδόθηκε μὲ χάσματα, λείπουν τουλάχιστο τρεῖς στροφές. Ἔστω ὅμως καὶ κολοβὸ δημιουργεῖ μιὰν ἀτμόσφαιρα μὲ τὴν ἀντίθεση τοῦ ἔξω, ὅπου λυσομανοῦν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, καὶ τοῦ ἔσω, ὅπου βασιλεύει ἡ θαλπωρὴ. Ἐξω λοιπὸν ἡ βροχὴ καὶ ἡ παγωνιά, μέσα ἡ φωτιά, τὸ κρασί καὶ τὸ μαλακὸ μαξιλάρι. Οἱ προϋποθέσεις τῆς ἡδυσπάθειας ὑπάρχουν. Ὀφείλει ὅμως καὶ ὁ τυχερὸς νὰ δραστηριοποιηθεῖ. Οἱ προσταγές δίνουν ἕνα τόνο κινητικότητας. Τὰ

ἐφόδια βρίσκονται ἐδῶ, κάνε ὅμως κάτι καί σὺ γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσεις τὸν χειμῶνα, παρακινεῖ ὁ ποιητής. Θὰ ἔλεγε μάλιστα κανεὶς ὅτι οἱ διαταγές καὶ οἱ ὄροι παραπέμπουν σὲ σκηνές ἀπὸ τὸ πεδίο τῆς μάχης καὶ τὸν κόσμο τῆς παλαίστρας. Ὁ χειμῶνας εἶναι πόλεμος καὶ πρέπει νὰ κατανικηθεῖ.

Ὁ σημαντικότερος λατίνος ποιητής, ὁ Ὀράτιος, δὲν ἔτρεφε αὐταπάτες γιὰ τὴν πρωτοτυπία τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὁμολογοῦσε ὅτι ἡ κατακτημένη Ἑλλάδα τελικὰ ὑπέταξε τὸν βάνουσο κατακτητὴ καὶ εἰσήγαγε τὶς καλές τέχνες στὸ ἀγροῖκο Λάτιο. Συμβούλευε λοιπὸν τοὺς συμπατριῶτες του νὰ ἔχουν σὰ χέρια τους μέρα καὶ νύχτα τὰ ἑλληνικὰ λογοτεχνικὰ ὑποδείγματα καὶ νὰ τὰ μιμοῦνται. Αὐτὸ ἄλλωστε ἐπραττε καὶ ὁ ἴδιος μιμούμενος τὸν Πίνδαρο, τὴ Σαπφῶ καὶ τὸν Ἀλκαῖο. Ὑπέρατα φιλοδοξία του ἦταν νὰ συγκαταριθμηθεῖ κάποτε καὶ αὐτὸς ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους Ἑλληνες δασκάλους του. Τὸ ποίημα τοῦ Ἀλκαίου, πὺ μόλις προαναφέραμε, ἀλλὰ ἀκέραιο ὅμως, φαίνεται πὺς ἦταν τὸ πρότυπο γιὰ τὴν ἀκόλουθη ὠδὴ τοῦ Ὀρατίου, τὴν ὁποία εἶχαν ἀποστηθίσει καὶ ὁ στρατηγὸς Κράιπε καὶ ὁ Λη Φέρμορ.

Ἄς ἀκούσουμε πρῶτα τὸ ποίημα σὲ μία ἐλεύθερη ἀπόδοση (Carmina I,9):

Βλέπεις τὸ βουνὸ Σώρακτο πὺ στέκει κάτασπρο ἀπὸ τὸ στοιβαγμένο χιόνι. Κουράστηκαν ἀπὸ τὸ βάρος τὰ δάση καὶ δὲν ἀντέχουν πιά. Νά, πάγωσαν καὶ οἱ νεροσυρμές. Θαλίαιρχε, καλέ μου φίλε, μαλάκωσε τὸ κρῦο στοιβάζοντας ξύλα πάνω στὴ φωτιά. Ἄφθονο τώρα ἀπὸ κανάτι πλουμιστὸ κέρνα τὸ τετράχρονο κρασί σου. Ἄφησε τὰ ἄλλα στοὺς θεούς. Νά, σιγανέψαν κιόλας τοὺς καιροὺς πὺ πάλευαν στὸ μανιασμένο πέλαγος. Ἡρέμησαν τὰ κυπαρίσσια καὶ οἱ γέρικες μελιές. Αὔριο τί θὰ γίνῃ μὴ ρωτᾶς. Κέρδος σου ὅποια καὶ νὰ σοῦ δώσει ἡ Τύχη ἡμέρα. Σὰν νιὸς πὺ εἶσαι γλυκιές ἀγάπες καὶ χοροὺς κυνήγα, τώρα πὺ στέκουν μα-

κριά από τὴν ἀνθισμένη νιότη σου τὰ δύστροπα γηρατεία. Ξέτρεχε τώρα, ὅπου βρεθεῖς τὸ δειλινό, τοὺς σιγανούς ψιθυρισμούς. Ἀπὸ τὸν κρυφώνα ψάχνε τὸ γέλιο, τὸν πρόσχαρο προδότη τῆς κρυμμένης κοπελιάς. Κλέψε τῆς τὸ βραχιόλι νὰ τὴ θυμᾶσαι. Ἄρπαξε τὸ χρυσαφικό ἀπὸ τὸ δάχτυλο ποὺ κάνει (καὶ καλὰ) πεισματικά!

Ἀπὸ τὸ συμποτικὸ ποίημα τοῦ Ἀλκαίου ὁ Ὅρατιος δανείζεται τὸ μέτρο καὶ τὴ στροφή, τὶς καιρικές συνθῆκες, τὸ ἀναμμα τῆς φωτιάς καὶ τὴ γενναία οἰνοποσία. Ἴσως καὶ ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα στοιχεῖα τοῦ ποιήματος ὀρισμένα τουλάχιστον νὰ ὑπῆρχαν στὶς στροφές ποὺ ἔχει παραλείψει ἀπὸ τὴν παράθεση τοῦ ποιήματος ὁ Ἀθήναιος στοὺς Δειπνοσοφιστές (X 430 A-B). Οἱ προτροπές γιὰ τὸν ἡδονοθηρικό βίο καὶ τὴν ξεγνοιασιά τοῦ χαροκόπου εἶναι κοινὸς τόπος στὴ λυρική ποίηση καὶ σὲ διάφορες φιλοσοφικές σχολές τῆς ἐλληνιστικῆς καὶ τῆς ρωμαϊκῆς ἐποχῆς. Καὶ σὲ ἄλλες ὁδὸς τοῦ Ὅρατιος διακηρύσσει τὸ εὐδαιμονικὸ του πιστεύω: «Δρέψε τὴ μέρα. Δῶσε ὅσο μπορεῖς πιὸ λίγη πίστη στὸ αὔριο!». Ὁ στίχος αὐτὸς ἔμεινε παροιμιώδης.

Πῶς συνέβη ἀλήθεια καὶ ἀνέσυρε ἐκείνη τὴ δύσκολη στιγμή ὁ Γερμανὸς στρατηγὸς ἀπὸ τὰ κατάβαθα τῆς ἐφηβικῆς του μνήμης τὸ ποίημα τοῦ Ὅρατιου; Στὴν ἀνάδυση αὐτὴ φαίνεται νὰ συνετέλεσαν πολλοὶ παράγοντες. Πρῶτα ἀπὸ ὅλα ἡ ἐντύπωση τοῦ χιονισμένου τοπίου, μετὰ ἡ ἐνστικτώδης ἀναζήτηση τοῦ ποτοῦ καὶ τῆς ζεστασιάς, καὶ βέβαια ἡ ἀβεβαιότητα γιὰ τὸ μέλλον. «Αὔριο τί θὰ γίνεῖ μὴ ρωτᾶς. Κέρδος σου ὅποια καὶ νὰ σοῦ δώσει ἡ τύχη ἡμέρα» συμβουλεύει, σὰν νὰ ἦταν βαλτός, ὁ Ὅρατιος. Καὶ πράγματι ὅλα ἦταν δυνατὸ νὰ συμβοῦν τὴν ἡμέρα ἐκείνη πάνω στὸν Ψῆλορειτῆ.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ ἡ παρεμβολὴ τοῦ Λὴ Φέρμορ, ποὺ ἀρπάζει ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ Γερμανοῦ τὸ λατινικὸ ποίημα καὶ

όλοκληρώνει τήν ἀπαγγελία, συνιστᾶ μιᾶ «ἐπιφάνεια», μιᾶ στιγμή αὐτογνωσίας καί τῶν δύο ἀντιπάλων, σέ τελευταία ἀνάλυση τὸν θρίαμβο τοῦ ἐνιαίου εὐρωπαϊκοῦ πνεύματος. Καί οἱ δύο τους εἶχαν διδαχθεῖ κάποτε τὰ κλασικά γράμματα, ὁ Γερμανὸς στὸ περιώνυμο Gymnasium, ὁ Ἄγγλος στὸ ἀριστοκρατικό του κολλέγιο. Ὁ ἴδιος ὁ Φέρμορ ἐκμυστηρεύτηκε πῶς, ὅταν σέ ἡλικία 17 ἐτῶν ἔφυγε γιὰ τὸ πρῶτο του ταξίδι στὴν Εὐρώπη, πῆρε μαζί του μόνο δύο βιβλία, μιᾶ Ἀνθολογία ἀγγλικῆς ποίησης καί τὴν Ἰωδὴ τοῦ Ὁράτιου. Καί οἱ δύο λοιπὸν ἀναγνωρίζουν ὅτι κατ' οὐσίαν ἀνήκουν στὸν ἴδιο πολιτισμικὸ κύκλο, ὅτι ἔχουν τὴν πατροπαράδοτη ἀνθρωπιστικὴ παιδεία, ὅτι οἱ πνευματικὲς τους καταβολὲς ἀνάγονται στὴν ἀρχαία Ἑλλάδα καί στὴ Ρώμη. Γι' αὐτὸν τὸ λόγο, ὅπως μᾶς διαβεβαιώνει ὁ Λη Φέρμορ, ὁ Κράϊπε ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἀποκαλυπτικὴ στιγμή συνεργάζεται μὲ τοὺς ἀπαγωγεῖς του.

Καί οἱ Κρητικοὶ ἀντάρτες ποὺ παρευρίσκονταν στὴ σκηνὴ τῆς καταλλαγῆς; Ἦταν πρόσωπα βουβά, ἀπλὰ παραγορηγῆματα; Πολὺ πιθανὸ οἱ περισσότεροὶ νὰ ἦταν ὀλιγογράμματοι ἢ καὶ ἀγράμματοι παντελῶς. Δύσκολο νὰ ὑποθέσει κανεὶς ὅτι εἶχαν διαβάσει κλασικοὺς, ὅτι εἶχαν ἀκούσει καὶ τὰ ὀνόματα Ὁράτιος καί Ἀλκαῖος. Ὅμως διέθεταν τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι ἡ δικὴ τους παιδεία ἦταν βιωματικὴ. Αὐτοὶ ἀντιπροσώπευαν διὰ μέσου τῆς γλώσσας ποὺ μιλοῦσαν καί διὰ μέσου τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ τους, δηλαδὴ τῆς ἱεράρχησης τῶν ἀξιῶν καί τῶν φτωχικῶν ὑλικῶν προϋποθέσεων τῆς ζωῆς τους, μὲ τὸν πιὸ αὐθεντικὸ τρόπο αὐτὸ τὸ θαῦμα ποὺ ὀνομάζεται ἐλληνικὴ ἀρχαιότητα. Κάποιοι σὰν κι αὐτούς, κάπως παλαιότεροὺς τους, ἔβλεπε τὴ χειμωνιάτικη φύση καί αἰσθάνονταν σὰν τὸν Ἀλκαῖο. Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἀνώνυμος «εἷς ἐκ τῶν πολλῶν» εἶχε συνθέσει τὸ ἀκόλουθο ριζιτικὸ (Στ. Α. Ἀποστο-

λάκης, Ριζίτικα, ἀρ. 505) πού τραγουδοῦσαν στίς ξεφάντωσές τους:

*Σιγὰ σιγὰ ἔβρεχεν ὁ Θεὸς καὶ σιγανὰ χιονίζει
καὶ ἔχει τὸ κρύγιος στὰ βουνά, τὸ χιόνι στὶ Μαδάρες
καὶ ἀπού ἔχει σπίθια ροδωτὰ καὶ σπίθια ροδωμένα
καὶ ἔχει καρπούς στ' ἀμπάρια του καὶ λάδι στὰ πιθάρια
καὶ στὰ βαρέλια του κρασί καὶ ξύλα στὴν αὐλή του
καὶ ἔχει καὶ κόρη καὶ φιλεῖ καὶ στὴ φωτιά καθίζει
δὲν τότε νοιάζει ὁ βοριάς ἂν βρέχει, ἂν χιονίζει.*

Τὸ ριζίτικο πού παραδίδεται σὲ διάφορες παραλλαγές (Πάγκαλος, *Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ιδιώματος*, VII 224, Παπαδάκης-Τσικαλάκης, *7000 Κρητικὲς παροιμίαι*, 176) συνδυάζει τὸ ἀλκαϊκὸ θέμα τῆς ἀντίθεσης «ἔξω ἢ παγωνιά, μέσα ἢ θαλπωρὴ καὶ τὸ κρασί», πού προσιδιάζει στὸν ἀριστοκράτη χαροκόπο, μὲ τὸ θέμα τοῦ προβλεπτικοῦ νοικοκύρη πού χαίρεται τὰ ἀγαθὰ του, ἄψυχα καὶ ἔμψυχα. Μιὰ παρατήρηση ἀκόμη γιὰ τὴ λεγόμενη «μακρὰ διάρκεια». Τὸ ποίημα τοῦ Ἀλκαίου ἀναπράγει, ὅπως ἔχει ὑποστηριχθεῖ, τὴ σκηνὴ ἀπὸ τὴν *Ἰλιάδα*, ὅπου ὁ Ἀχιλλεὺς ὑποδεχόμενος στὴ σκηνὴ του τὸν Αἴαντα καὶ τὸν Ὀδυσσεύα (*Ἰλιάς*, I, 199-222) προστάζει τὸν Πάτροκλο νὰ ἐτοιμάσει μεγαλύτερο κρατήρα καὶ δυνατότερο κρασί. Ὅσο γιὰ τὸ φαγητὸ δὲν ἀπαιτεῖται ἰδιαίτερη ὑπενθύμιση: ἡ φωτιά ἀνάβει, καὶ πάνω της τοποθετοῦνται κρέατα τριῶν εἰδῶν. Ἐτσι «ὀμηρικῶ τῶ τρόπῳ» ὑποδέχονται ἀκόμη καὶ σήμερα στὴν Κρήτη τὸν καλόσειρο στρατολάτη οἱ ἀορίτες εἴτε βρέχει εἴτε χιονίζει εἴτε ψήνει ὁ ἥλιος στὴν πέτρα τὸ αὐγὸ.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Jenny Strauss Clay, «Ode 1.9. Horace's September Song», *Classical World* 83, 1989, 102 κ.έ.
- William J. Avery, «Homeric hospitality in Alcaeus and Horace», *Classical Philology*, 59, 1964, 107-109.
- Edward Marsh, *The Odes of Horace*, London 1947.
- Denys Page, *Sappho and Alcaeus*, Oxford 1955.
- Κ. Γρύλλιος, *Ὁράτιος, Οἱ Ὡδῆς*, Ἀθήνα 1986.
- Γ. Ἐμμ. Πάγκαλος, *Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Κρήτης*, VII (Τὰ λαογραφικά), Ἀθήναι 1983.
- Σταμάτης Α. Ἀποστολάκης, *Ριζίτικα, τὰ δημοτικὰ τραγούδια τῆς Κρήτης*, φιλ. ἐπιμ. Δ. Παπακώστας, Ἀθήνα 1993.
- D. L. Page, *Lyrica Graeca Selecta* (L.G.S.), Oxford 1968.
- David A. Campbell, *Greek Lyric Poetry*, Bristol Classical Press, 1990.
- Μ. Παπαδάκης - Ε. Τσικαλάκης, *7000 Κρητικὲς παροιμίαι*, Ἡράκλειο 2011.
- W. Stanley Moss and Patrick Leigh Fermor, *Ill Met by Moonlight*, London 1950.

Κείμενα

Ἦει μὲν ὁ Ζεὺς, ἐκ δ' ὀράνω μέγας
χείμων, πεπάγαισιν δ' ὑδάτων ῥόαι
< ἔνθεν >
κάββαλλε τὸν χεῖμων', ἐπὶ μὲν τίθεισ
πῦρ, ἐν δὲ κέρναισ οἶνον ἀφειδέωσ
μέλιχρον, αὐτὰρ ἀμφὶ κόρσαι
μόλθακον ἀμφὶ > γνόφαλλον

Ἄθηναιος, X 430 a-b (κατὰ πᾶσαν ᾠραν πίνων εὐρίσκεται Ἀλκαῖος): χεῖμωνος μὲν ἐν τούτοις· ἦει κτλ.

*Vides ut alta stet nive candidum
Soracte nec iam sustineant onus
silvae laborantes geluque
flumina consterint acuto.*

*dissolve frigus ligna super foco
large reponens atque benignius
deprome quadrimum Sabina,
o Thaliarche, merum diota.*

*permitte divis cetera, qui simul
stravere ventos aequore fervido
deproeliantis, nec cupressi
nec veteres agitantur orni.*

*quid sit futurum cras, fuge quaerere, et
quem Fors dierum cumque dabit, lucro
adpone, nec dulcis amores
sperne puer neque tu choreas,*

*donec virenti canities abest
morosa. nunc et campus et areae
lenesque sub noctem susurri
conposita repetantur hora,*

*nunc et latentis proditor intumo
gratus puellae risus ab angulo
pignusque dereptum lacertis
aut digito male pertinaci.*

Horatius, Carmina I, 9.

ΚΟΙΝΩΦΕΛΕΣ ΙΔΡΥΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ & ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ
Λεωφ. Ἀμαλίας 4, 105 57 Ἀθήνα
e-mail: aliakou@kikpe.gr